

‘Waar gaat je vak over?’

Actieonderzoek naar inhoud in de mvt-les

Om de status van het talenonderwijs te versterken moet de focus bij de moderne vreemde talen niet alleen op communicatie, maar ook op inhoud liggen, zo vindt het Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen (2018). Maar hoe past dit binnen het onderwijs in de praktijk? Een groep enthousiaste en betrokken docenten ging hiermee aan de slag.

TESSA MEARNS

Een zaal vol academici uit de wereld van de toegepaste taalwetenschappen. Ze luisteren aandachtig, stellen vragen en discussiëren over wat het betekent om een taal te leren of te studeren. Vooraan in de zaal staat de spreker die zijn verhaal met passie overbrengt. Passie voor het onderwerp, maar ook passie voor de context waaruit zijn onderzoek is gegroeid: zijn eigen praktijk als docent Duits op de middelbare school.

Deze scène vond vorig jaar plaats tijdens het symposium *Inhoud in de moderne vreemde talen: Actieonderzoek voor en door docenten* op de Anélaconferentie in Egmond aan Zee. De hoofdsprekers in dit symposium waren docenten moderne vreemde talen (mvt) uit het voortgezet onderwijs die deel hadden genomen aan een professionaliseringstraject van het Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen van het Regieorgaan

Geesteswetenschappen. Het doel van dit traject: onderzoek naar de rol van ‘inhoud’ in de echte mvt-lespraktijk.

Inhoud in de mvt-les

Het Meesterschapsteam MVT is een interuniversitair team deskundigen op het gebied van taal, taalverwerving en taalonderwijs dat in 2016 in het leven is geroepen om de kloof tussen het taalonderwijs en de wetenschap te overbruggen. In maart 2018 produceerde het Meesterschapsteam MVT haar *Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen* (Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen, 2018). Het oorspronkelijke doel van dit document was om als inspiratie voor het Ontwikkelteam Engels/MVT van Curriculum.nu te dienen. In deze visie stelde het Meesterschapsteam voor dat de moderne vreemde talen niet alleen om *taalvaardigheid* zouden moeten draaien, maar ook om *inhouden* zoals bijvoorbeeld literatuur, cultuur en taalkunde.

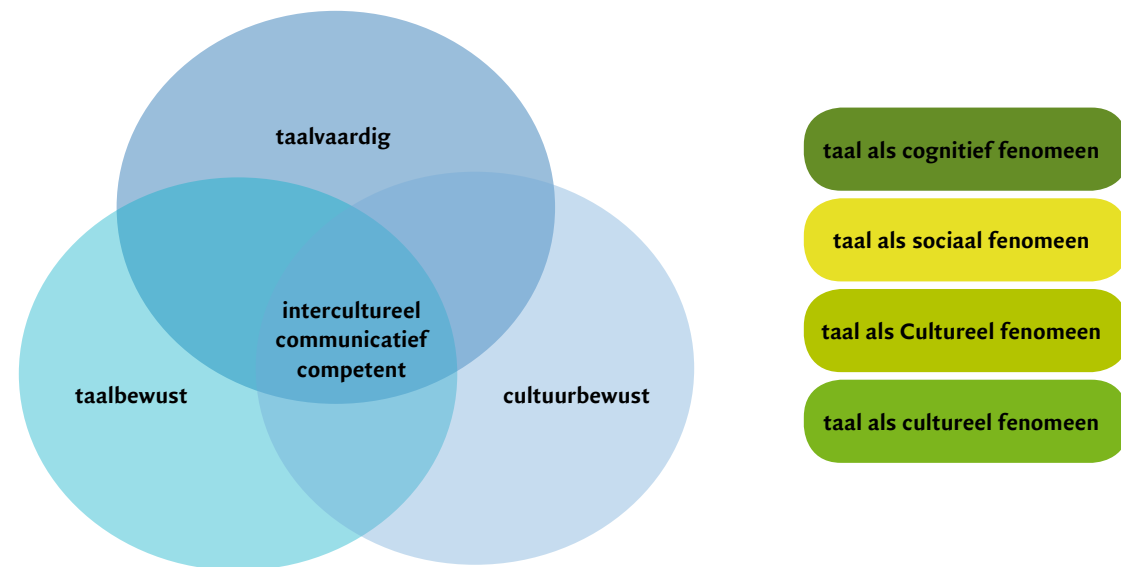

Foto: Anda van Riet

Waarom deze visie? Omdat de toekomst van het mvt-onderwijs onzeker blijft. Na de schrik van Onderwijs2032, toen het leek alsof er nauwelijks ruimte over zou zijn voor talen behalve Nederlands en Engels, zijn de ontwikkelingen binnen Curriculum.nu in ieder geval een stap in de juiste richting. Maar toch moeten we de positie van ons vak – van alle talen – bewaken. Er kiezen steeds minder jonge mensen voor een taalstudie (Grezel, 2018). Verder wordt het talige profiel Cultuur & Maatschappij (C&M) in de bovenbouw van havo en vwo al te vaak als een ‘pretpakket’ beschouwd, terwijl de ‘slimme’ leerlingen zich onder druk voelen staan een profiel uit de bètakant te kiezen. Bovendien leidt de nadruk op leesvaardigheid en examentraining in de bovenbouw ertoe dat leerlingen vaak toch weinig kans krijgen om in de te leren taal te communiceren en daarvan te genieten.

Met een meer inhoudelijke invulling van de talen zouden de leerlingen de kans krijgen om de taal niet

alleen te *leren* maar ook te *gebruiken* voor authentieke communicatie, met een duale focus op zowel taal als inhoud (Coyle, Hood & Marsh, 2010). De taal wordt dan zowel middel als doel: een middel om inhoud te leren, maar het taalleren zelf blijft ook centraal staan. Dit idee is al bekend binnen CLIL (Content and Language Integrated Learning), maar in Nederland wordt CLIL vaak beschouwd als het domein van de zaakvakdocent binnen het tweetalig onderwijs (tto) die lesgeeft in het Engels. Volgens het Meesterschapsteam kan de integratie van taal en inhoud ook prima plaatsvinden binnen de taal zelf, zonder inhouden te moeten ‘lenen’ van andere vakken; op deze manier zou het mvt-onderwijs betekenisvol zijn voor leerlingen en een hogere status krijgen binnen zowel scholen als de maatschappij (Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen, 2018). Leerlingen worden dus niet alleen *taalvaardig* (in staat om in de doeltaal te communiceren), maar ook *taal-*

Figuur 1. De visie van het Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen (2018): leerdoelen (links) met voorbeelden van daaraan gerelateerde inhoudelijke perspectieven (rechts)

bewust (ze zijn bewust van hoe talen in elkaar zitten, kunnen verbanden leggen tussen talen en zelfs het fenomeen ‘taal’ bewonderen), *cultuurbewust* (ze hebben kennis over verschillende aspecten van culturen waarin de doeltaal wordt gesproken) en *intercultureel communicatief competent* (ze bezitten de juiste kennis, vaardigheden, houdingen en waarden om effectief te communiceren met anderen en om kritisch na te denken over hun eigen cultuur). Deze vier leerdoelen van een geïntegreerde mvt-curriculum (weergegeven in figuur 1) kunnen – volgens het Meesterschapsteam MVT – worden bereikt door ‘taal’ vanuit vier perspectieven te benaderen: als *cognitief* en *sociaal fenomeen* (nadruk op taalkunde en toegepaste taalkunde), en ook als *Cultureel fenomeen* (de taal van kunstwerken, literatuur, film en dergelijke) en *cultureel fenomeen* (verbonden aan volkeren en verwoven in interactie).

Maar is dit een visie waar mvt-docenten achter kunnen staan? Uit onderzoek (Kaal, 2018) blijkt dat mvt-docenten over het algemeen tevreden zijn met het curriculum. Dus zitten ze hierop te wachten? Zijn de inhoud die docenten en leerlingen relevant vinden? En wat voor didactiek vraagt deze combinatie van taalvaardigheid en taalgerelateerde inhoud? Is deze visie haalbaar?

In een poging om deze vragen te beantwoorden bood het Meesterschapsteam in het schooljaar 2017–2018 een professionaliseringstraject aan waarin mvt-docenten zelf aan de slag gingen met het zoeken van ‘inhoud’ binnen hun vak.

Onderzoek naar de eigen praktijk

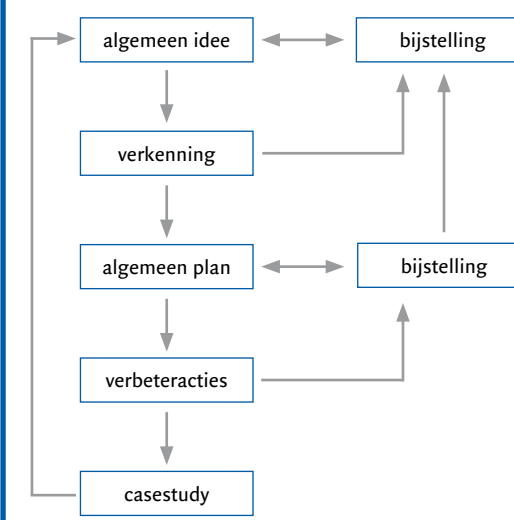
In het najaar van 2017 begonnen zeven docenten en vakdidactici van de moderne vreemde talen en twee begeleiders van het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding en Nascholing (ICLON), Universiteit Leiden, aan het project *Actieonderzoek naar inhoud in de moderne vreemde talen*, gesponsord door het Meesterschapsteam. De redenen voor hun deelname waren divers, zoals ook hun schoolcontexten en hun achtergronden. Maar ze deelden wel een ambitie: het bevorderen van betekenisvol mvt-onderwijs. Of ‘inhoud’ echt de oplossing was die zij zochten, stond te bezien.

In de loop van het schooljaar onderzochten de deelnemers aan het project via actieonderzoek (zie kader 1) hun eigen leercontexten op basis van hun eigen vragen. Tijdens de onderzoeksbijeenkomsten op acht vrijdagnmiddagen in Utrecht wisselden de docenten hun ervaringen uit en gaven elkaar feedback in de rol van ‘critical friend’ (Platteel, Hulshof, Ponte, Van

ACTIEONDERZOEK

Gedurende het schooljaar voerden de deelnemers onderzoek uit naar de eigen lespraktijk volgens een actieonderzoekmodel. Actieonderzoek is een vorm van praktijkonderzoek waarin docenten een vraag identificeren binnen de context van de eigen lessen. Vanuit een algemeen idee van wat deze vraag zou kunnen zijn, verzamelt de docent-onderzoeker data van de leerlingen en andere belanghebbenden om dichterbij de kern van de vraag te komen. Qua data gaat het bij actieonderzoek niet in eerste instantie om lange vragenlijsten of uitgebreide interviews die in andere contexten gerepliceerd kunnen worden. Eerder denkt men aan klassengesprekken, brainstormsessies, *exit slips* of geeltjes, waar leerlingen snel en makkelijk hun mening kwijt kunnen en gehoord worden.

Op basis van deze data wordt de onderzoeksvraag bijgesteld en een verbeteractie ontworpen. Na evaluatie van de verbeteractie (weer op basis van input van de leerlingen) worden de actie en/of de vraag bijgesteld en begint de cyclus opnieuw. Het aantal cycli is in principe eindeloos, maar de docent-onderzoeker kan er op ieder moment voor kiezen om stil te staan bij de ontwikkeling dusver en om zijn bevindingen te dissemineren. Disseminatie kan op een ‘traditionele’ wijze (bijvoorbeeld in tijdschriften vanuit hun vakgebied of specifiek voor actieonderzoek, zoals *Action Research*, *Educational Action Research* of het *Journal of Teacher Action Research*) of via vakpublicaties (zoals *Levende Talen Magazine*), maar het kan ook op een kleinere schaal, zoals een presentatie binnen het eigen team of de sectie, of een verslag in een nieuwsbrief.

Actieonderzoekscyclus (gebaseerd op Elliot, 1991)

Kader 1

Uit onderzoek blijkt dat mvt-docenten over het algemeen tevreden zijn met het curriculum. Zijn de inhoud die het Meesterschapsteam voorstelt de inhoud die docenten en leerlingen relevant vinden?

Driel & Verloop, 2010). Het begrip *inhoud* werd expres opengelaten, zodat ze hun eigen interpretatie in konden brengen op basis van de eigen context. Tijdens het symposium op de Anélaconferentie kwam een aantal van de projectdeelnemers aan het woord om hun onderzoek en ook hun eigen interpretatie van ‘mvt-inhoud’ te presenteren.

De projecten die uit het traject voortkwamen, waren net zo divers als de deelnemers zelf en ook als de inhoud die de focus van hun lessen werden. Dit kwam deels door de stijl en interesses van de docenten maar ook door hun *core concerns* met betrekking tot de behoeftes van hun leerlingen. Voor een paar docenten lag de focus duidelijk op culturele inhoud zoals beschreven in de visie van het Meesterschapsteam. Door leerdoelen rondom deze inhoud te combineren met taaldoelen merkten ze dat hun leerlingen niet alleen taalvaardiger werden maar ook bewuster van de verschillen tussen hun eigen cultuur en die van doeltaalsprekers, of van de verbanden tussen taal en cultuur (bijvoorbeeld kader 2). Door anderen was ‘inhoud’ breder opgevat, bijvoorbeeld in de zin van authentieke materialen in de doeltaal, of onderwerpen uit het eindexamen (zie kader 3) of die de leerlingen zelf wilden behandelen. Voor deze docenten lag het doel niet zozeer in de inhoud zelf, maar

Elisa

Vak: Italiaans
Cursus: Italiaans 1 (volwassenenonderwijs)

Op de vraag *Waarom heeft u ervoor gekozen om aan de cursus Italiaans deel te nemen?* volgt veelal hetzelfde antwoord. Als Italië-liefhebber willen cursisten zich tijdens de vakantie in het Italiaans verstaanbaar kunnen maken. Het leren communiceren in de vreemde taal is met andere woorden een belangrijke reden om deel te nemen aan een cursus Italiaans. Als docent zie ik graag dat dit communiceren ook met enige intercultureel bewustzijn gebeurt. Maar hoe zorg je ervoor dat deelnemers aan een cursus Italiaans voor beginners zich na achttien lessen met zelfvertrouwen, enthousiasme en enig intercultureel bewustzijn in deze taal kunnen en durven uiten?

Met deze vraag in het achterhoofd ben ik mijn actieonderzoek begonnen. In drie korte lessenreeksen van ieder zes lessen heb ik geprobeerd om de leerstof uit de leerang op een meer ‘CLIL-achtige manier’ aan te bieden – hetgeen ik aanvankelijk best lastig vond, omdat ik eerst zelf moest leren om met andere ogen naar mijn lespraktijk te kijken. Mijn pogingen om vanuit inhoud naar taal te kijken kwamen in de praktijk op het volgende neer:

- Het oefenen van de gespreksvaardigheid met behulp van de opdrachten afkomstig uit zowel het leerboek als ander bronnen. De les bestond uit vijf rondes van ieder vijftien minuten, waarin de gespreksvaardigheid samen met een of meerdere andere vaardigheden, woordenschat en/of grammatica aangeboden werd.
- Tijdens deze rondes werd expliciet stilgestaan bij culturele overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en Italië.

Dankzij het project zijn mijn cursisten nog enthousiaster geworden over het land, de cultuur en de taal. Daarnaast zijn ze makkelijker en meer in de doeltaal gaan praten. Daarbij merk ik dat ze creatiever zijn geworden voor wat betreft het zoeken naar oplossingen wanneer ze even niet weten hoe ze iets moeten zeggen.

Kader 2

Daniëlle

Vak: Frans
Klas: vwo 6

Door het project van het Meesterschapsteam MVT ben ik met andere ogen naar mijn examentraining Frans gaan kijken. De term *inhoud in de mvt* herkende ik van mijn CLIL-collega's (tweetalig onderwijs) op school. Dit sprak mij erg aan. De docent talen heeft vaak veel aandacht voor de taalvaardigheid, maar minder voor de inhoud. Bij docenten van andere vakken is dat precies andersom.

Ik wilde dus meer inhoud in mijn taalles. Ik heb mijn onderzoek uitgevoerd in vwo 6, wat de vraag opriep hoe ik inhoud, leesvaardigheid en examentraining met elkaar zou kunnen combineren. Een hele opgave want zoals Westhoff (2012) ook stelt: ‘(...) leesvaardigheids-onderwijs en examentraining zijn twee verschillende dingen’ (p. 12). Met behulp van ‘inhoud’ heb ik een poging gedaan die twee wat dichter bij elkaar te brengen.

Tijdens de voorbereiding van deze lessen stonden voor mij een aantal begrippen centraal en hanteerde ik onderstaand schema:

1. Het vaststellen van inhoudsdoelen op basis van de thema's uit een boekje met examenidoom van ThiemeMeulenhoff. Bij het thema onderwijs bijvoorbeeld: *Ik ken de opbouw van het Franse onderwijssysteem.*
2. Het vaststellen van taaldoelen. Bijvoorbeeld: *Ik vergroot mijn woordenschat rondom het thema onderwijs. Ik begrijp teksten op niveau B1/B2 die over onderwijs gaan.*
3. Het vaststellen van leesstrategieën. Bijvoorbeeld: *Ik kan gebruikmaken van signaalwoorden.*

Dit actieonderzoek heeft ertoe geleid dat ik ook in mijn andere lessen bij het vaststellen van de doelen uitga van een of meerdere inhouds- en taaldoel(en). Ik laat mij daarbij inspireren door de CLIL-didactiek. *Inhoud in de mvt* staat sindsdien voor mij voor gevarieerde lessen en meer gemotiveerde en actievere leerlingen.

Kader 3

De docenten in dit project wilden betekenisvol mvt-onderwijs ontwikkelen, maar zowel actieonderzoek als inhoud bleken – achteraf – daarin meer een middel dan een doel

in het bevorderen van een positief en veilig leerklimaat en van intrinsieke motivatie. Het kerndoel van de les bleef taalvaardigheid, maar desondanks was inhoud een belangrijk middel om het onderwijs voor de leerlingen (en docenten) meer betekenis te geven.

Is dit inhoud?

Zoals er aan deze voorbeelden te zien is, hebben de deelnemers aan dit traject betekenisvolle projecten ontwikkeld, waardoor zowel de leerlingen als de docenten zelf gegroeid en ontwikkeld zijn. Maar gingen ze echt over ‘inhoud’ zoals het Meesterschapsteam het zich had voorgesteld?

Een van de kenmerken van actieonderzoek is dat je samen op zoek gaat naar het onderliggende doel van jouw onderzoeksvraag. Het kan dus zijn dat je erachter komt dat de vraag die je aan het begin had de lading toch niet helemaal dekt. De docenten in dit project wilden betekenisvol mvt-onderwijs ontwikkelen, maar zowel actieonderzoek als inhoud bleken – achteraf – daarin meer een middel dan een doel. Door meer aandacht te besteden aan over welke onderwerpen de leerlingen lezen, schrijven en praten zijn deze docenten gaan experimenteren met bijvoorbeeld het ontwerpen van eigen lesmateriaal, het anders inzetten van leergangen, het luisteren naar de wensen en behoeftes van de leerlingen en het nadenken over hun eigen rol binnen de les. De lessen werden door leerlingen als betekenisvol ervaren en ze gebruikten de taal met plezier, zonder veel angst, om te communiceren, wat voor de docenten het centrale doel van hun onderwijs bleef. De inhoud die aan bod kwamen tijdens deze projecten waren verschillend en kunnen niet allemaal geplaatst worden onder de drie inhoudelijke domeinen voorgesteld door het Meesterschapsteam, maar toch hebben ze tot betekenisvol mvt-onderwijs geleid.

Hoe verder met inhoud?

Het doel van het Meesterschapsteam MVT gaat verder dan de individuele klas of docent, richting de positie van talen binnen het curriculum. Het structureel inzetten van talige inhoud als kerndoel – naast taalvaardigheid – kan het mvt-onderwijs verder verbeteren. Ondanks de ontevredenheid die er vanuit andere vakgebieden te horen is met betrekking tot Curriculum.nu, biedt het voorstel van het Ontwikkelteam MVT echte kansen voor vernieuwing en versterking van ons vak, deels door relevante inhoud een duidelijke plek te geven. Met de juiste didactische en inhoudelijke ondersteuning voor docenten kan deze curriculumvernieuwing de mogelijkheid bieden om leerlingen het fenomeen taal vanuit verschillende perspectieven te laten bewonderen en benutten, en dus om ons vakgebied nóg verder te versterken. ■

Met dank aan Tamara Platteel, Daniëlle Stolk, Elisa Candido, Peter Kas, Petra Nels, Erik van Nieuwenhoven, Erika Poettgens en het Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen.

LITERATUUR

- Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elliot, J. (1991). *Action research for educational change*. Buckingham: Open University Press.
- Grezel, J. E. (2018). Laat leerlingen het maatschappelijke en culturele belang van talen ervaren. *Levende Talen Magazine*, 105(8), 4–9.
- Kaal, A. (2018). Mvt-onderwijs nu en in de toekomst: Opmattingen van docenten en vakdidactici. Geraadpleegd via <https://modernevreemdetalen.vakdidactiekgw.nl/mvt-onderwijs-nu-en-in-de-toekomst/>
- Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen. (2018). Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen. Geraadpleegd via <https://modernevreemdetalen.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/Aanbevelingstekst-MT-MVT.pdf>
- Platteel, T., Hulshof, H., Ponte, P., van, Driel, J., & Verloop, N. (2010). Forming a collaborative action research partnership. *Educational Action Research*, 18(4), 429–451.
- Westhoff, G. (2012). Mesten en meten in leesvaardigheidstraining: Leesvaardigheids-onderwijs en examentraining zijn twee verschillende dingen. *Levende Talen Magazine*, 99(4), 17–20.